

УДК

«НАЦІОНАЛЬНИЙ ГЕРОЙ» У РОЛІ «КЛАСОВОГО ВОРОГА»: ГЕНЕЗА ХУДОЖНЬО-ПРОПАГАНДИСТСЬКИХ МЕТАМОРФОЗ

Микола КРУПАЧ

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра української літератури імені академіка Михайла Возняка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,
e-mail: mikolakrupach@ukr.net*

Порушено проблему пропагандистського перелицювання «національних героїв», зокрема «борців за незалежність України» ХХ століття, у «класових ворогів». Розглянуто причини подібних політичних метаморфоз у російській дореволюційній публіцистиці, а також в українській літературі 1920-х років. Для прикладу наведене таврування «буржуазним націоналістом» свого тодішнього однопартійця (соціал-демократа) Д. Донцова, яке здійснив В. Ленін і який, услід за К. Марксом, поділив світ на «два великі класові табори» з окремими «світоглядами», а саме: «буржуазних націоналістів» і «пролетарських інтернаціоналістів». Основну увагу приділено класовому клеймуванню «поміщиком» воїна Армії УНР Є. Маланюка, яке художньо сфальшував у поемі «Відповідь» його колишній побратим по зброї В. Сосюра. Саме завдяки цій поемі ще живий і доволі молодий (тоді йому виповнилося тридцять років) Є. Маланюк став «героєм» художнього твору. За жанром «Відповідь» В. Сосюри можна кваліфікувати як «советський міф» чи навіть як «політичну казку», «фейк» тощо. Водночас автора цієї наклепницької «поєми» цілком правильно було би трактувати як «ритуального» кілера, який, як колишній червоноармієць, погрожував укоротити віку петлюрівцеві Є. Маланюку. Насправді, «жартівливо», немов у віртуальній грі, стріляючи під «муром» у

Є. Маланюка та добиваючи на «холодному бруку» в «Парижі» вже мертвого С. Петлюру, В. Сосюра стріляв передусім у своє минуле, тобто вбивав у собі українського воїна-державника, щоби уникнути власної смерті в новій російській імперії. Він таким способом творив собі нове політичне «алібі», ставав «пролетарським інтернаціоналістом», щоби в ролі «буржуазного націоналіста» самому не потрапити в лабеті ГПУ. Його професійних катів, величаючи «синами червоного терору», «зоряними чекістами», «месниками червоними», В. Сосюра «прославив» також і в поемі «ГПУ». Та цілком справедливо шкодуючи В. Сосюру за його «директивну» творчість, сучасним літературознавцям вартувало би звертати увагу й на болісні відчуття Є. Маланюка, який читав його фальсифікаторську і сповнену реальних погроз «Відповідь».

Ключові слова: «фальшиві концепції», «національний герой», «класовий ворог», «буржуазний націоналіст», Д. Донцов, В. Ленін, Є. Маланюк, В. Сосюра.

З-поміж советських книг, які вже деякий час викидають із фондів бібліотек на «смітник історії», привертає увагу одна з надзвичайно, здавалося б, актуальною на сьогодні назвою – «**Проти фальшивих концепцій**». Вона має й не менш злободенний підзаголовок – «*Сучасна література та ідеологічна боротьба*». Ця книга побачила світ у Києві 1974 року, тобто невдовзі після хвилі арештів української інтелігенції, зокрема і Василя Стуса. Можливо, цією колективною працею передусім Інститут літератури, титулований іменем Т. Шевченка, оправдовувався перед Кремлем за ідеологічну «помилку», а радше – навіть «злочин», бо ж прийняв на навчання в аспірантурі запеклого ворога московської окупаційної системи – того ж таки В. Стуса.

Та як би не було насправді, але в першому розділі («*Теоретичні питання художньої творчості*») цієї колективної монографії після статті прикро згадуваного й зараз Миколи Шамоти опублікований опус колись також

відомого «вченого» й «письменника», що навіть «увіковічений» у першому томі «Української літературної енциклопедії» [18]. Пойменувавши своє писання як «Злиденність антикомунізму і література», автор взявся «викривати» начебто немислимі (бо ж «**фальшиві**») «злодіяння» українських «**буржуазних націоналістів**» в еміграції. Наприклад, він накинувся на «Енциклопедію українознавства», але, не маючи переконливих аргументів, за що ж її насправді критикувати, взявся політично шельмувати головного редактора видання – Володимира Кубійовича. Однак лише за те, що він – «той самий, що разом з **Бандерою** [тут і далі виокремлення в цитатах автора статті. – *М. К.*] після війни знайшов пристанище у **ФРН**» (Федеративній Республіці Німеччина) [15, с. 79].

Про Степана Бандеру автор, певно, не знав, що ще писати у своїй псевдонауковій інсинуації, бо ж той не літератор. Тож передусім узявся наполегливо «викривати», звичайно ж, Д. Донцова, підганяючи творчість українських письменників-емігрантів під начебто його «людиноненависницькі ідеї» [15, с. 63], викладені, зокрема, у книгах «Незримі скрижалі Кобзаря (Містика лицарства запорозького)» [3] та «Хрестом і мечем» [4].

У «прокурорському» азарті власної фальші автор навіть переконував, що «ідеологи націоналізму в літературі проповідують культ саме такого **героя**, що здатний **вбивати, зраджувати, йти на злочин** в ім'я досягнення **своєї мети**» [15, с. 62]. Як ілюстрацію пропагування подібних ідей, автор опузу навів фрагмент вірша «літературного “вождя”» Є. Маланюка, де він, начебто услід за Д. Донцовим, «закликав відкрито: “Здуши **гадюку** почуття, забий, забий в собі людину!”» [15, с. 64].

Згадуючи советські часи, І. Дзюба писав, що тоді «проклять на адресу Маланюка вимагали як **алібі**», а «**ритуальна фраза**: “під цим твором підписалися б українські **фашисти** типу **Донцова й Маланюка**” (або “під цим твором підписався б **фашист Маланюк**”) – була найстрашнішим і незаперечним звинуваченням, дарма що позбавлена будь-якого реального змісту» [1, с. 404].

Тож пересічний советський читач, для якого тексти Є. Маланюка були недоступні та який лише за прихильне згадування його імені міг надовго потрапити до в'язниці, прочитавши такий відрубок вірша та ще й «зварений» в отруйній фальші автора опусу, дійсно лякався й апріорі часом і ненавидів поета. Однак, торжествував Кремль: серед українців він знаходив відданого слугу, який «за шмат гнилої ковбаси» [22, т. 2, с. 91] (це за Шевченком, а насправді, можливо, – «за баночку красной ікоркі») змушував співвітчизників ненавидіти також **українця**, але того, що, на відміну від автора опусу, хотів бачити **Україну не московською колонією, а суверенною європейською державою**.

«Воістину немає меж **цинізму і блюзнірству**», – запевняв автор фейкового писання «Злиденність антикомунізму і література», докоряючи також «націоналістам» у «**підлості й безсоромності**» [15, с. 62–63]. І він казав правду, але передусім щодо самого себе та йому подібних «докторів філологічних наук», «професорів», фах яких насправді потрібно було би титулувати як «доктори фальсифікаторських наук» чи «професори лукавості». Бо й справді, советська гуманітарна наука, як і колись та й зараз російська, побудована значною мірою на засадах ідеологічних фальсифікацій і політичного лукавства, вона часто «**цинічна і блюзнірська**», «**підла й безсоромна**». Та весь парадокс у тому, що промосковські фальсифікатори впевнено заявляють, що то саме вони борються із ворожими фальшуваннями.

Утім, серед науковців, зокрема й сучасних, появляються такі, що начебто сповідують «ліберально-гуманні» погляди. Вони стверджують, що, мовляв, кожен письменник чи вчений має право на власну думку, у тому числі й політичну. Звичайно, має. Однак, ця «думка» повинна бути підкріплена низкою фактів, а не голосливими фальшуваннями історії.

Так, коли повернутися до вірша Є. Маланюка, цитованого «доктором філологічних наук», «професором», а водночас і учасником Другої світової війни, то потрібно відзначити, що він був написаний ще 7 вересня 1923 року, тобто якраз саме в «розпал» літературно-політичної дискусії поміж

Є. Маланюком та Д. Донцовим. А згадувані книги Д. Донцова побачили світ уже в 1950–1960-х роках. Правда, дещо там було й із публікацій міжвоєнного періоду, а також «професор» ще мимохідь згадував і книгу «Націоналізм» Д. Донцова [2]. Та що спільного мають всі ці праці з віршем Є. Маланюка у «викривальних» візіях начебто «праведного» захисника політики Кремля в Україні?

Аби збагнути це, потрібно повернутися до попередньої думки автора пропагандистського опусу, де він запевняв: **«Зрада і жорстокість як вияв “національного духу”, який виключає розум і людські почуття добра, любові, справедливості, чесності.** За цинічним висловом Донцова, всі ці почуття, мовляв, слід скинути з себе, як **гадюка** весною скидає з себе луску» [15, с. 64].

Де принаймні щось подібне за змістом можна прочитати у Д. Донцова – «професор-фальшивознавець» не вказав. Однак, учепившись «пазурцями» за ключове слово **«гадюка»**, «доктор фальсифікаторських наук» урешті знайшов «ідеологічний місток» між публіцистикою Д. Донцова та поезією Є. Маланюка. Він, як і багато його попередників, злив не тільки їхню творчість в один фальсифікаторський «казан» («чаші» було явно вже замало) із «московською отрутою» [22, т. 1, с. 249], але помістив туди й самих авторів, яких начебто цитував. І так вони десятиліттями поставали в очах не тільки співвітчизників-українців, але й усього світу як передусім **«зрадники»** (на це «професор» особливо акцентував увагу читачів), **«жорстокі вбивці»**, а отже – **«злочинці»**, яких потрібно покарати.

Правда, «професор-фальшивознавець», одягнувши на якийсь час маску московського «пацифіста», що начебто сповідує кремлівські «почуття добра, любові, справедливості, чесності», у тій же статті авторитетно запевняв, буцім **«ідеологічна боротьба була і залишається фронтом боротьби класової»**, а **«націоналізм і расизм»** – це «невід’ємні складові ворожої ідеології» [15, с. 54]. Тож, аби морити голодом чи розстрілювати «класового ворога», а, насправді, передусім українських селян та інтелігенцію, які в московському розумінні чомусь обов’язково були «націоналістами» та ще й «буржуазними», –

російському чекістові та його поплічникам дозволено «здушити гадюку почуття» та «забити в собі людину» (згадаймо хоча б новелу М. Хвильового «Я (Романтика)» або ж вірш П. Тичини «Партія веде», тобто російський «Кремль веде»). Що більше, тоді навіть можна забути про «людські почуття добра, любові, справедливості, чесності», формально афішовані кремлівською пропагандою й досі. У цих кривавих злочинах «професор-фальшивознавець» **російського «націоналізму і расизму»** вперто не бачить, хоча в 1930 йому було вже за 20 років, тож він був свідком тогочасних трагічних подій в Україні.

На відміну від нього, орієнтовно того ж віку Є. Маланюк ще 1923 року «В жорстоку, хижу ніч життя, / В оцю страшну, страсну годину», що настала в Україні після масового червоного терору та страшного голодомору 1921–1922 років, таки дійсно закликав українців «здушити гадюку почуття» та «забити в собі людину», тобто стати таким же жорстоким, як ворог-окупант, і не припиняти національно-визвольної боротьби (тоді вже повстанської – метафорично названої у цитованому вірші «пожаром, як Гонта, ярим»). Молодий воїн-письменник із-за колючих дротів польського інтернування Армії УНР із надривом люті закликав українців далі нищити вже нових («червоних») московських окупантів («Катуй, гвалтуй хижацький схід! / Жени орду в азійську далеч!») [12, с. 123]. І за це Є. Маланюк чомусь затаврований **«буржуазним націоналістом», «зрадником», «жорстоким вбивцею», «злочинцем»** тощо.

І хоча знаємо, що історія не визнає тверджень, висловлених умовним способом, але все ж: якби співвітчизники почули тоді трагічні застереження молодого воїна-письменника та зі зброєю в руках виконали його заклик, то принаймні б оминули жахливий голодомор та масові репресії 1930-х років, що мільйонними жертвами косили український народ. Також імовірно, що в такому разі вдалося б оминати й Другу світову війну.

Сучасний скептик, глибокодумно посміхаючись, може лиш махнути рукою над усілякими розважаннями зі спізненою мудрістю. Але в такому разі йому потрібно нагадати, що й зараз «хижацький схід» (ота азійсько-московська

«орда») знову перетнув кордони незалежної України та окупував частину її територій. І переважна більшість російського народу, який століттями маскувався під братній для українців, високими рейтингами «аплодувала» криваво-окупаційним діям нового кремлівського «вождя», що прийшов на зміну Івану Грозному, Петру I, Леніну чи Сталіну.

Врешті, навіть мала батьківщина «професора», який шельмував емігрантів за те, що прагнули «довести “відрубність” української нації, протиставити її російському народові» [15, с. 70], на якийсь час опинилася в центрі бойових дій російсько-української війни вже XXI століття. Правда, про це «доктор фальсифікаторських наук» уже не дізнався. Він мирно спочиває й досі аж у Києві на Байковому цвинтарі під гранітною стелою із власним барельєфом, кольорове фото якої прикрашає персональну сторінку «професора-фальшивознавця» у вже сучасній «Вікіпедії», доступній кожному читачеві.

А на рідній йому Луганщині й досі ллється кров. Тож, може, там згинув і хтось із його роду. Там російський народ, що у зручний момент сам «відрубався» від «української нації» та «протиставився» їй, «карає» буцімто «братній» народ за «фашизм» та «бандерівщину». Кремль знову забув про «людські почуття добра, любові, справедливості, чесності». Він за «фашизм» вбиває українців, але дружить із нащадками справжніх «фашистів» – італійських і німецьких. З останніми навіть дружньо будує «Північні потоки», аби остаточно знищити економіку ще державно молодій Україні.

Та 9 квітня 2015 року (під явним тиском на світову спільноту нової кремлівської пропаганди) Верховна Рада України нарешті ухвалила закон «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті» [6]. Згідно з ним воїн Армії УНР Є. Маланюк претендує на звання, так би мовити, «**національного героя**», принаймні у ролі персонажа надзвичайно багатьох начебто «художніх» та навіть «наукових» чи «мемуарних» текстів. Бо справді, він не зрадив до кінця свого життя юначій присязі на вірність Українській Народній Республіці, за яку боровся зі зброєю в руках. Отож усілякі звинувачування його у «зраді» – це лише фальшування

кремлівських пропагандистів, причетних до української літератури. Водночас дорікання воїнові в **жорстокості**, зокрема, коли він закликав звільнити свою країну від **червоних терористів**, – це також, на жаль, уже звично пропагандистські засоби як самих окупантів, так і їхніх місцевих сателітів.

Однак і досі видається злісно-дивовижною ота пропагандистська метаморфоза, яка зуміла перетворити «борців за незалежність України у ХХ столітті», тобто «**національних героїв**», у «**класових ворогів**» та ще й начебто свого ж народу. Передусім викликає подив, як прибічників ідеї самостійності, зосібна воїни Армії УНР, перетворювали на «**буржуазних націоналістів**», коли по суті в Україні ніколи й не було національної буржуазії як окремого класу?

Щодо пропагандистських засад такої метаморфози, то їх, наприклад, частково розкрив у вже цитованій статті «професор-фальшивознавець». Так, він послався на низку праць В. Леніна, котрий, услід за К. Марксом, поділив увесь світ на «два великі класові табори» з окремими «світоглядами», а саме: «**буржуазних націоналістів**» та «**пролетарських інтернаціоналістів**». Цікаво, що такий антагоністичний поділ В. Ленін застосовував ще в дореволюційний період і щодо членів однієї з ним партії. Тож автор опусу «Злиденність антикомунізму і література» процитував його дожовтневу працю (а саме 1913 року), де одними з перших «буржуазних націоналістів» В. Ленін назвав «пп. юркевичів, донцових і т. п. горе-марксистів» лише за те, що вони вважали: «Національна справа – спочатку, пролетарська – потім» [15, с. 54, 60]. Звичайно, В. Ленін неодноразово проявляв свої неабиякі здібності політичного ілюзійніста, зокрема, і щодо однопартійців, а його стаття, яку цитує автор україномовного опусу, але не називає [10], є одним із найяскравіших прикладів «фальшивих концепцій» російського імперіалізму у своїй, так би мовити, більшовицькій фазі. Тож Д. Донцов згодом мав повне право обурюватися за таке «зневажливе» ставлення до його політичних вірувань, адже тоді він був начебто щирим, як і В. Ленін, марксистом.

Одначе, протиставляючи навіть тодішні (марксистські) погляди Д. Донцова та В. Леніна, доволі легко збагнути генезу політичних метаморфоз імперсько-більшовицької термінології, що чітко спрямована на витворення міжнаціональної ненависті, яку камуфлювали під класову. Насправді, **«буржуазні націоналісти»** – це **українські державники**, а **«пролетарські інтернаціоналісти»** – всього лише ідеологічно замасковані **російські імперіалісти**. Звісно, вони не могли існувати в межах однієї політичної партії, бо були передусім – **національними ворогами**. Тож завжди лицемірно-хитруватий В. Ленін подбав, аби «відлучених» від російських соціал-демократів марксистів (Д. Донцова і йому подібних самостійників) саме за національну свідомість таврувати – **класово**. Зокрема, він, як злий чарівник, перетворив їх «фальсифікаторською паличкою» (насправді – всього лише публіцистичним пером, яке згодом у руках червоних терористів перетворилося у цілком реальний штик-ніж) на українських буржуїв.

Та щодо Д. Донцова, то, за соціальним становищем батька, його ще можна було якось пов'язати з класом дрібної буржуазії. І дарма, що Д. Донцов начебто заради добробуту пролетаріату порвав із батьком стосунки. Фальсифікатори нехтують фактами. Вони працюють із ними ж витвореними міфами. Утім, перетворюючи «чарівно-фальсифікаторською паличкою» власних опонентів у «класових ворогів», В. Ленін, наприклад, якось начисто забував, що він сам був сином російського дворянина.

Водночас, як би це не звучало смішно, Д. Донцову начебто «пощастило». На «посаду головного ворога» нової російської імперії його призначив «сам» В. Ленін, котрий більшовицькою пропагандою, зосібна й мистецькою, був титулований «вождем світового пролетаріату», тобто новим (уже матеріалістичним) «Месією». Також потрібно відзначити, що Д. Донцов не «обманув» прогностики свого колишнього однопартійця, а таки 1926 року оприлюднив працю «Націоналізм», чим начебто закріпив за собою «патент головного українського націоналіста».

Однак іншим «борцям за українську державність», либонь, «пощастило» менше. Перетворення їх у «класових ворогів» згодом було доручено самим українцям. Кремль уже тоді творив цілу «фабрику тролів» для **розпалювання** саме **внутрішньо національної ворожості** поміж наново окупованих народів. А щодо України, то тут майже над усім народом потрібно було провести «червоний обряд» класово ворожої метаморфізації, аби згодом шляхом масового терору знищити навіть найпотаємніші думки про українську незалежність. Отож, аби ЧК–НКВД–ГПУ, оті нові російські «опричники», могли розпалити чергове вогнище **червоного терору**, їм потрібно було агітаційно-пропагандистськими засобами підготувати, так би мовити, **емоційне «оправдування»** для масових знищень, зосібна українців. І для цієї мети потрібні були передусім митці й науковці. Їм вибору не залишали: вони могли проголосити себе або **«пролетарськими інтернаціоналістами»**, а отже – мали підтримувати ідеологічно замасковані плани нових **російських імперіалістів**, або ж визнати себе **«буржуазними націоналістами»**, тобто самим собі підписати смертний вирок.

Звичайно, жити хотіли всі. Тож українцям, зокрема у 1920–1930-х роках, потрібно було доводити, що вони не **«буржуазні націоналісти»**, а таки **«пролетарські інтернаціоналісти»**, тобто віддані сателіти російсько-імперського Кремля. Особливо болісно цей процес тривав у публічних сферах, зокрема у мистецтві й науці. Яскравим прикладом ідеологічної «перебудови» українця може служити поведінка головного персонажа повісті Б. Антоненка-Давидовича «Смерть». Однак, у цьому й інших подібних творах ідеться про віртуальних дійових осіб. Та, аби заслужити **«алібі»** справжнього **«пролетарського інтернаціоналіста»**, краще було взятися за «викриття» реальних діячів української історії, як-от, наприклад, гетьмана І. Мазепи, Головного Отамана військ УНР С. Петлюри, згодом С. Бандери або хоча б уже згадуваних Д. Донцова та Є. Маланюка.

Зокрема, про Є. Маланюка в 1920-х роках уже знали в Україні. Одним із перших, звичайно ж, як ідеологічного ворога, його почав там популяризувати

М. Зеров, опублікувавши ще в 1925 році рецензію на збірку «Стилет і стилос» [7]. Чимало для презентації Є. Маланюка (звісно ж, як «фашиста», польського «найманця» тощо) в окупованій більшовиками Україні зробив і М. Хвильовий, згадуючи його у своїх дискусійних памфлетах [19, с. 301, 473, 489, 492, 534, 598]. Лаяли воїна-письменника і С. Пилипенко, і Я. Савченко, і В. Поліщук, і Ф. Якубовський і їм подібні советські «митці» та «критики». Згодом «викривати» Є. Маланюка як «класового ворога» взялися й більшовицькі функціонери А. Хвиля, М. Скрипник та інші.

Можливо, колись буде написана **«Історія паплюження Євгена Маланюка та фальсифікації його творчості»**. Це була б цікава, повчальна й доволі велика за обсягом книга. І в ній мав би зайняти окремий розділ політико-художній аналіз «Відповіді» (1927) В. Сосюра [16] на «Послання» (1926) Є. Маланюка [14]. Адже саме завдяки цій поемі ще живий і доволі молодий (тоді йому заледве виповнилося тридцять років) Є. Маланюк став «героем» (чи радше «антигероем») художнього твору. Факт доволі феноменальний не тільки в українській, але й у світовій літературі.

Коли, принаймні зараз, перечитувати «Відповідь», то її за жанром, очевидно, потрібно кваліфікувати як советський «міф» чи радше – як якусь «політичну казку», «фейк» тощо. А автора цієї наклепницької «поєми» цілком правильно було б розглядати в ролі не тільки віртуально-політичного, але й, так би мовити, «реально-ритуального» **кілера**, який, як колишній **червоноармієць**, погрожував вкоротити віку **петлюрівцеві** Є. Маланюку (*«Шановний пане Маланюче, / ми ще зустрінємось в бою»*) [16, с. 26]

Правда, В. Сосюра знав, що Є. Маланюк «не **фашист**, а лиш **фашистик**» [16, с. 27]. Він також відав, що той і «не **Петлюра**», який попереднього року «дні скінчив в Парижі» [16, с. 28], однак таки зарахував ще **живого** поета-емігранта до «**групів жовто-синіх**, / що впали на холодний брук...» [16, с. 27].

Одним із перших серед українських емігрантів міжвоєнного періоду «впало на холодний брук» отим «трупом жовто-синім» (зокрема, у «Парижі» 1926 року) тіло С. Петлюри. Та він не сам свої «дні скінчив», а його вбив

начебто **єврейський месник-націоналіст**, а насправді, як принаймні був твердо переконаний Є. Маланюк, – **кремлівський агент**. Менш ніж через рік В. Сосюра, буцім оминаючи всілякі «ліберально-гуманні балачки», відкрито грозив і Є. Маланюкові (ще живому «трупові жовто-синьому») так само розстрілом у часи «**Всесвітнього Повстання**», тобто коли кремлівські більшовики незабаром окупуєть Європу:

Ми Вам «Посланіє» згадаєм,
коли Ви станете під мур!.. [16, с. 29]

Можливо, сучасному читачеві потрібно пояснити, що «ставити під мур», це «українізована» з легкої руки В. Сосюри, так би мовити, «виробнича» фраза, поширена серед російських спецслужб (по-російськи – «ставіть к стенке»), що означає – «розстріляти». І хоч Є. Маланюк не належав до «лякливого десятка», але, видається, читати про заочно вже винесений йому **смертний вирок** та озвучений (нехай і в поетичній формі, але явно з дозволу ГПУ) ще недавно «побратимом по зброї», «теж петлюрівцем», а ще після минулорічного та цілком **реального вбивства С. Петлюри**, усе ж принаймні моторошно.

Ще, спочатку розщедрившись, В. Сосюра запропонував «з Церобкопу прислать безплатно» для Маланюкового «гробу» дешевих «соснових дощок», хвалячись, що «ніхто таких» йому «не знайде, ніде, ні в кого і ніяк». Та згодом передумав тратити на упокій тіла Є. Маланюка «добро народне», вважаючи, що той і «в гробу лежать не годний», його можна «просто – так!» [16, с. 27] розстріляти, залишивши труп, очевидно, під «муром» на корм для хижаків. Мовляв, «собаці собача смерть».

Також В. Сосюра навіть уявляв собі, як «пан Маланюк», читаючи його смертні та посмертні вирокі, враз «зблід», як у нього «уже затіпались коліна, / і стали, наче холодець, / безвольні м'язи?!..» Та «новоявлений» червоноармієць почав «заспокоювати» Є. Маланюка, казати, що то він так, «лякаючи», «жартує», бо йому просто «крові мак / ударив в голову і в груди!..» [16, с. 27].

Однак, як можна прочитати далі, В. Сосюра начебто й не «жартував», а далі погрожував Є. Маланюкові, зокрема, й «ГПУ» («Государственным политическим управлением»), яке в ті часи якраз і «ставило під мур» усіх невгодних кремлівській системі:

Ви чуєте: о-у-у...

гуде огонь... прийдіть до нас...

і у вечірній, ніжний час

Вас привітає ГПУ... [16, с. 29]

Серед науковців у В. Сосюри зараз чимало «адвокатів», бо вони розуміють, що від **жаху** (терору) ГПУ передусім у нього самого «тіпались коліна, / і ставали, наче холодець, / безвольні м'язи». В. Сосюра, як колишній петлюрівець (тож начебто «буржуазний націоналіст»), усе своє життя був під прицілом кремлівських спецслужб. Отож він, так би мовити, кулю, призначену йому від ГПУ, «переадресовував» Є. Маланюкові.

Водночас, «жартівливо», немов у віртуальній грі, стріляючи під «муром» у Є. Маланюка та добиваючи на «холодному бруку» в «Парижі» вже мертвого С. Петлюру, В. Сосюра стріляв й у своє минуле, тобто вбивав у собі українського воїна-державника, аби уникнути власної смерті в новій російській імперії. Він таким способом творив собі нове політичне «алібі», ставав **«пролетарським інтернаціоналістом»**, щоби часом у ролі **«буржуазного націоналіста»** самому не потрапити в лабеті ГПУ, професійних катів якого, величаючи «синами червоного терору», «зоряними чекістами», «месниками червоними», низькопоклінно «прославив» й у однойменній поемі [17, с. 90, 92, 98]. Однак, цілком справедливо шкодуючи В. Сосюру за його «директивну» творчість [8, с. 82], вартувало би спробувати заглянути й у душу Є. Маланюка, який читав його фальсифікаторську та водночас смертоносно-грайливу «Відповідь» – найімовірніше ініційовану реальним ГПУ, що було явно причетним до тоді ще недавнього вбивства С. Петлюри.

Проте, виносячи українському воїнові-поету смертний вирок, В. Сосюра мав чимось його аргументувати. Отож, нехтуючи біографічними фактами, він зробив із Є. Маланюка – «Внука кремезного чумака / Січовика блідого правнука» [12, с. 70] – **ідеального класового ворога**, а саме – «пана», який начебто колись в Україні володів спадковими «маєтками і полями». Аби болючіше «розстрілювати» серце Є. Маланюка, В. Сосюра навіть у дусі чекістських протоколів допитував його про батьків («Де батько Ваш і матка-пані?..»), даючи на власні ж запитання політично сфальшовану та водночас надзвичайно болісну для політичного опонента відповідь-припущення. Мовляв, всі знають, що вони також «пани», тому, як уже ліквідовані «пролетаріатом» класові вороги, «Гниють, напевне, десь в землі, / черва жере їх, і у млі / холодні кості їх потрухли, / чекають Вас... і місце там / вже уготовано і Вам» [16, с. 29].

Тож В. Сосюра віртуально та немовби «жартівливо» (у бурлескному стилі) розстрілював Є. Маланюка не за **національну належність** та **самостійницьку ідеологію**, не за те, що він був **воїном Армії УНР**, що хоч би якоюсь мірою відповідало історичній правді, а за сфальшовану ним же (а можливо, підказану кимось із ГПУ) **класову ворожість**. В. Сосюра також вербально творив своєрідне «травесті-шоу». Він безмовно «скидав» із Є. Маланюка військову форму воїна Армії УНР (чи точніше оте ганчір'я, що залишилося з неї у «союзницько»-польських таборах для інтернованих) та «одягав» його в «панські шати», аби більш гротескно перетворити в боязливу «панянку», котра тремтить від страху покари за власне буцімто розгульне («буржуйське») життя в минулому.

Відповідно, коли В. Сосюра з «вдячністю» пише, що «нам **росіяни** помогли / прогнать Петлюру з України» [16, с. 27], а також, коли прославляє «тих, хто виступав / в бій на Центральну раду» [16, с. 29], то він уже глобально фальсифікує перебіг історичних подій 1917–1921 років. **Центральну Раду**, яку очолював М. Грушевський, та **УНР**, яку представляв С. Петлюра, він зобразив не як **національно-державницькі інституції** всього українського народу, а як буцімто класові угруповання лише українських «буржуїв» і «поміщиків»,

немовби забуваючи, що їх очільники також за політичними поглядами, як і, наприклад, Ленін, Сталін, Троцький та їм подібні нові володарі російської імперії, були **соціалістами**. Урешті, як учасник тогочасних історичних подій, В. Сосюра добре знав, що в колонізованій жандармською Росією Україні навіть апріорі не міг існувати згрупований прошарок національно-панівної верхівки, отих неначебто класово ненависних йому **«буржуїв»** і **«поміщиків»**.

У підсумку, під впливом кремлівської пропаганди різних часів, медіаторами якої з різних причин були й україномовні сателіти, зокрема, «письменники» та «вчені», на поетично оспіваній В. Сосюрою Донеччині, як і Луганщині, триває нова війна. Цього разу начебто «нам **росіяни** допомагають прогнати [...] з України» уже не «Петлюру», а мертвого «Бандеру», також убитого кремлівським терористом. І українські воїни, захисники свого народу, зокрема, в АТО/ООС (а насправді в новій російсько-українській війні), знову – і «фашисти», і «фашистики», і всілякі «націоналісти», і «бандерівці» тощо, хоч їх уже ніяк не назвеш «класовими ворогами». Вони, як і їх попередники (воїни Армії УНР), для модернізованої російської імперії – **«національні вороги»**.

Ще, як і в період національно-визвольної боротьби 1917–1921 років, «росіянам допомагають прогнати [...] з України» українців так само начебто українці (оті захарченки, плотницькі, мотороли, гіві та їм подібні терористи), яким просто, як і колись В. Сосюрі, «крові мак / ударив в голову і в груди!..», але не віртуально, а вже реально. Утім, і в них «уже затіпались коліна, / і стали, наче холодець, / безвольні м'язи?!..» (у декого – навічно) зі страху перед терором, але тепер уже не з боку ГПУ, а їх спадкоємців – ФСБ та ГРУ. Сучасна історія дивовижно повторює трагічну дійсність минулого століття. Та, на жаль, ще багато українців не хочуть бачити справжніх реалій історії. Вони й далі перебувають у полоні кремлівської пропаганди, зокрема й советського періоду, медіатором та навіть доволі талановитим творцем якої був і В. Сосюра, і багато йому подібних «митців» та «вчених». Тут правди нікуди діти, навіть викидаючи похапцем їхні «творіння» та «наукові праці» на «смітник історії». Бо звідти їх знову й знову витягають на «історичну поверхню» вже сучасні кремлівські

популяризатори та їхні місцеві сателіти, що одягли маску «лібералів-гуманістів». Зокрема, вони їх «закидають» в Інтернет та «полум'яно-криваво» осучаснюють їхню пропагандистську фальш.

Однак, коли історичну «амнезію» В. Сосюри все ж можна спробувати пояснити **страхом перед червоним терором**, що навіть не раз доводив поета до божевілья, то не цілком зрозумілим і досі залишається «допит» уже мертвого Є. Маланюка щодо соціального становища його батьків, здійснений Ю. Шевельовим у Нью-Йорку, певно, орієнтовно в 1980-х роках. Цього разу поет-воїн разом із Д. Донцовим став явним антигероем мемуарів сексота НКВД (щонайменше з 17 вересня 1941 року [20, с. 285]) та водночас доволі відомого, зокрема в еміграції, науковця. З-поміж іншого Ю. Шевельов чомусь звинуватив Є. Маланюка в приховуванні справжньої інформації про матеріальні статки його батьків. Передусім дісталось від начебто «всесвітньо відомого вченого» батькові Є. Маланюка – Филімонові. Ю. Шевельов і досі переконує своїх «вірних» [4, с. 3], що «таких імен серед аристократів не було, від нього пахло чорноземом і **гноєм**, а щонайменше хутором». Буцім ретельно прочитавши «Уривок із життєпису» Є. Маланюка, Ю. Шевельов із прискіпливістю «чекіста» задавав питання про, як він каже, «суспільно-становий статус його батьків, про джерела їхнього існування – були вони селяни? **дрібні поміщики**? Чи його “старий, мурований з степового каменя дім”, де “жилося на дві хати”, був селянською хатою, а чи **поміщицьким маєтком?**» [21, с. 103].

Коли врахувати, що поминання про себе й інших Ю. Шевельов готував до друку орієнтовно в 1999 році, то відповіді для створеної ним анкети допиту мертвого Є. Маланюка вчений міг почерпнути як із його текстів (наприклад, не тільки з уже згаданого «Уривка із життєпису», але й із «Уривка з поеми» [13, с. 17–18], з поеми «Голоси землі» [13, с. 136–148] та інших публікацій, коли б їх уважно читав), так і з наукових розвідок, наприклад, Л. Куценка [9]. Зосібна Ю. Шевельов дізнався би, що Филімон Маланюк був містечковим інтелігентом-самоуком. Урешті, для вченого був доступний і нью-йоркський архів Є. Маланюка, зокрема, його «Нотатники» [11], що ними чомусь ніхто з

еміграційних науковців не цікавився десятиліттями. Утім, своїм допитом мертвого Є. Маланюка Ю. Шевельов продемонстрував явне незнання творчості найвизначнішого поета української еміграції, яким його ще 1925 року бачив у окупованій більшовиками Україні М. Зеров [11]. Можливо, тому, що Ю. Шевельов довгий час був стурбований увічненням пам'яті свого друга – начебто замордованого «бандерівцями» визначного національного вченого та письменника В. Петрова, а насправді – цілком живого агента російських спецслужб, кремлівського орденоносця, який в українському емігрантському середовищі поєднував конспіративну працю сексота з науковою діяльністю та навіть письменництвом.

Утім, це вже наступні й не менш актуальні теми художньо-пропагандистських метаморфоз навколо, на жаль, не «вшанування», а якраз паплюження «пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті», серед яких Є. Маланюк був, без сумніву, однією з найяскравіших особистостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Дзюба І.* Поезія вигнання // Маланюк Є. Земна Мадонна. Вибране. Братислава – Пряшев, 1991. С. 396–405.
2. *Донцов Д.* Націоналізм. Львів: Нове життя, 1926. 269 с.
3. *Донцов Д.* Незримі скрижалі Кобзаря (Містика лицарства запорозького). Торонто, 1961. 231 с.
4. *Донцов Д.* Хрестом і мечем. Торонто, 1967. 321 с.
5. *Забужко О., Шевельов Ю.* Вибране листування на тлі доби: 1992–2002. Вид. 2-ге, допов. і переробл. Київ: КОМОРА, 2013. 504 с. (Серія «Persona»).
6. Закон України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті» // Відомості Верховної Ради. 2015. № 25. С. 190.
7. *Зеров М.* Євг. Маланюк. Стилєт і стилос. Вірші 1923–1924. В-во «Київ». Подебради (Чехія), 1925. Стор. 47. // Життя і революція. 1925. Ч. 6–7. С. 132–133.
8. *Костюченко В.* Біль аж до краю дороги...: есе. 2-ге вид., допов. Київ: Унів. вид.-во «Пульсари», 2004. 276 с.
9. *Куценко Л.* Боян степової Еллади. Кіровоград: Вечірня газета, 1993. 56 с.

10. *Ленин В.* Критические заметки по национальному вопросу // Полн. собр. соч. Т. 24. Москва: Изд. полит. лит., 1973. С. 113–150.
11. *Маланюк Є.* Нотатники (1936–1968) / Біогр. нарис, вступ. ст., упоряд. та прим. Л. Куценка. Київ: Темпора, 2008. 336 с.
12. *Маланюк Є.* Поезії / Упоряд. та передмова Т. Салиги, примітки М. Старовойта. Львів: УПІ ім. І. Федорова; «Фенікс Лтд», 1992. 686 с.
13. *Маланюк Є.* Поезії в одному томі. Нью-Йорк, 1954. 316 с.
14. *Маланюк Є.* Послання // Літературно-науковий вістник. 1926. Кн. 12. С. 289–302.
15. Проти фальшивих концепцій. Сучасна література та ідеологічна боротьба. Літературно-критичні статті. Київ: Рад. письменник, 1974. 212 с.
16. *Сосюра В.* Відповідь // Нове життя. 1927. Ч. 4–6. С. 26–31.
17. *Сосюра В.* ГПУ // Сосюра В. Твори: у 2-х томах. Т. 2. Поеми. Київ: Дніпро, 1978. С. 90–98.
18. Українська літературна енциклопедія: в 5 т. / Редкол.: І. Дзевєрін та ін. Київ: Голов. ред. УРЕ ім. М. Бажана, 1988. Т. 1: А – Г. 536 с.
19. *Хвильовий М.* Твори: в 5 т. Т. 4. Нью-Йорк – Балтімор – Торонто, 1983. 662 с.
20. *Шевельов (Шерех) Ю.* Я – мене – мені... (і довкруги). Т. 1. В Україні. Харків – Нью-Йорк, 2001. 428 с.
21. *Шевельов (Шерех) Ю.* Я – мене – мені... (і довкруги) / Юрій Шевельов. Т. 2. В Європі. Харків – Нью-Йорк, 2001. 304 с.
22. *Шевченко Т. Г.* Повне зібрання творів: у 12 т. / редкол.: Є. П. Кирилюк (голова) та ін. Київ: Наук. думка, 1989.

REFERENCES

1. Dziuba, I. (1991). Poezia vyhnannia. In: *Malaniuk, Ye. Zemna Madonna. Vybrane.* Bratislava–Priashev, 396–405.
2. Dontsov, D. (1926). *Natsionalizm.* Lviv: Nove zhyttia.
3. Dontsov, D. (1961). *Nezrymi skyzhali Kobzapia (Mistyka lytsarstva zaporozkoho).* Toronto.
4. Dontsov, D. (1967). *Khestom i mechem.* Toronto.
5. Zabuzhko O., Shevelov Yu. (2013). *Vybrane lystuvannia na tli doby: 1992–2002.* Vyd. 2-he, dopov. i pererobl. Kyiv: KOMORA. (Seriiia «Persona»).

6. Zakon Ukrainy «Pro pravovyi statys ta vshanuvannia pamiaty bortsiv za nezalezhnist Ukrainy u XX stolitti» (2015). In: *Vidomosti Verkhovnoi Rady. № 25, 190.*
7. Zerov M. (1925). Yevh. Malaniuk. Stylet i stylos. Virshi 1923–1924. V-vo «Kyiv». Podebrady (Chekhia), 1925. Stor. 47. In: *Zhyttia i revolitsia. № 6–7, 132–133.*
8. Kostiuchenko V. (2004). *Bil azh do kraiu dorohy...: Ese.* Vyd. 2-he, dopov. Kyiv: Univ. Vyd.-vo «Pulsary».
9. Kutsenko L. (1993). *Boian stepovoi Ellady.* Kirovohrad: Vechirnia hazeta.
10. Lenin V. (1973). Kriticheskie zametki po natsionalnomu voprosu. In: *Polnoie sobranie sochineniy, t. 24.* Moskva: Izd. polit. lit.
11. Malaniuk, Ye. (2008). *Notatnyky (1936–1968).* Biohr. narys, vstup. st., uporiadk. ta prym. L. Kutsenka. Kyiv: Tempora.
12. Malaniuk, Ye. (1992). *Poezii.* Uporiadk. ta peredmova T. Salyhy, prymitky M. Starovoita. Lviv: UPI im. I. Fedorova; «Feniks Ltd».
13. Malaniuk, Ye. (1954). *Poezii v odnomu tomi.* Niu-Iork.
14. Malaniuk, Ye. (1926). *Poslanie.* In: *Literaturno-naukovyi vistnyk, № 12, 289–302.*
15. *Proty falshyvykh kontseptsii. Suchasna literature ta ideolohichna borotba.* Literaturno-krytychni statti (1974). Kyiv: Rad. pysmennyk.
16. Sosiura V. (1927). Vidpovid. In: *Nove zhyttia, № 4–6, 26–31.*
17. Sosiura V. (1978). HPU. In: *Tvory u 2-h tomah. T. 2. Poemy.* Kyiv: Dnipro, 90–98.
18. *Ukrainska literaturna entsyklopedia: V 5-ty tomah. T. 1: A–H* (1988). Redkol.: I. Dzeverin ta in. Kyiv: Holov. red. URE im. M. Bazhana.
19. Khvylovyi M. *Tvory u 5-ty tomah. T. 4.* (1983). Niu-Iork–Baltimor–Toronto.
20. Shevelov (Sherekh) Yu. (2001). *Ia – mene – meni... (i dovkruchy).* T. 1. V Ukraini. Kharkiv–Niu-Iork.
21. Shevelov (Sherekh) Yu. (2001). *Ia – mene – meni... (i dovkruchy).* T. 2. V Evropi. Kharkiv–Niu-Iork.
22. Shevchenko T. H. (1989). *Povne zibrannia tvoriv: u 12-ty tomah.* Redkol.: Ye. P. Kyryliuk (Holova) ta in. Kyiv: Naukova dumka.

**“NATIONAL HERO” IN THE ROLE OF THE “CLASS ENEMY”:
THE GENESIS OF ARTISTIC PROPAGANDIC METAMORPHOSIS**

Mykola KRUPACH

*Ivan Franko Lviv National University,
Academician Mykhailo Vozniak Department of Ukrainian Literature,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,*

The article addresses the problem of the propaganda retelling of “national heroes”, in particular, of the “fighters for independence of Ukraine” of the XX century, of “class enemies”. The reasons for such political metamorphoses in Russian pre-revolutionary journalism and in the Ukrainian literature of the 1920s are considered. An example is the branding of the “bourgeois nationalist” of his then one-party (Social Democrat) D. Dontsov, made by V. Lenin, who, following K. Marx, divided the world into “two large class camps” with separate “outlooks”, namely – “bourgeois nationalists” and “proletarian internationalists”. The main attention is paid to the class stigmatization of the “landowner” of the UNR Army soldier Ye. Malaniuk, artistically falsified in the poem “The Answer” by his former brothers in arms V. Sosiura. It is because of this poem that he is still alive and quite young (when he was thirty years old) Ye. Malaniuk became a “hero” of a work of art. According to the genre “Answer” V. Sosiura can be qualified as a Soviet “myth” or even as a “political fairy tale”, “fake” and so on. At the same time, it would be quite right to consider the author of this libelous “poem” as a “ritual” killer, who, as a former Red Army man, threatened to shorten the age of Petliuriv Ye. Malaniuk. In fact, “jokingly”, as if in a virtual game, shooting under a “wall” in Ye. Malaniuk and beating the dead S. Petliura in the “cold pavers” in Paris, V. Sosiura shot first and foremost in his past, that is, killing himself in Ukrainian a warrior statesman to avoid his own death in the new Russian empire. He thus created himself a new political “alibi”, becoming a “proletarian internationalist” so as not to fall into the paws of the GPU as a “bourgeois nationalist”. His professional tormentors, glorifying “sons of red terror”, “starry chekists”, “avengers of red”, V. Sosiura “glorified” also in the poem “GPU”. However, quite rightly sparing V. Sosiura for his “direct” creativity, modern critics should pay attention to the painful feelings of Ye. Malaniuk, who read his falsification and at the same time filled with real threats “Response”.

Keywords: “false concepts”, “national hero”, “class enemy”, “bourgeois nationalist”, D. Dontsov, V. Lenin, Ye. Malaniuk, V. Sosiura.